

Programma

Open Monumentendag Gorinchem 2025

Open monumenten op zaterdag 13 september
én gratis rondleidingen in het hele weekend

Programma

Het landelijke thema voor dit jaar is 'Erfgoed en Architectuur'.

Het toeristisch informatiepunt VVV/Mooi Gorinchem, gevestigd in het Gorcums Museum, Grote Markt 17 te Gorinchem, is ook het informatiepunt voor de Open Monumentendag.

Inhoudsopgave

- Korte geschiedenis op pagina 3.
- Te bezichtigen monumenten vanaf pagina 4.
- Rondleidingen vanaf pagina 10
- Musea vanaf pagina 12
- Plattegrond met eventuele bezoekvolgordenummering achterin dit boekje.

Gorinchem, Woudrichem en Loevestein aan het rivierenknooppunt van Waal, Maas, Merwede en Linge.

Korte geschiedenis

Gorinchem ligt op een plaats waar verschillende rivieren bij elkaar komen. De rivieren hebben altijd een grote invloed gehad op het leven in Gorinchem.

Gorinchem is waarschijnlijk al in de elfde eeuw ontstaan. Het was toen een kleine nederzetting van boeren en vissers bij de monding van de Linge in de Merwede. Toen de nederzetting zich tot een stad ontwikkelde, werden in de Lingehaven schepen geladen en gelost. Het werd er een drukte van belang!

In 1572 werd Gorinchem één van de 'opstandige steden' tegen het Spaanse gezag tijdens de 80-jarige oorlog. Als gevolg hiervan werd Gorinchem een belangrijke vestingstad. In het Rampjaar 1672 werd Gorinchem opgenomen als grootste vesting in de Hollandse Waterlinie en het werd geleidelijk ook een garnizoensstad.

De introductie van de stoommachine veranderde veel in Gorinchem. Stoomschepen onderhielden veerdiensten met Rotterdam en Dordrecht. Er werden ook kanalen gegraven, zoals het Merwedekanaal dat Gorinchem een aansluiting gaf met Amsterdam.

Maar nog altijd bleef de riviervisserij belangrijk en Gorinchem bleef een belangrijke vesting, inmiddels in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In 2021 werden de vestingwerken van Gorinchem, met de daarbij behorende bouwwerken, UNESCO Werelderfgoed als onderdeel van de het erfgoed 'de Hollandse Waterlinies'

Monumenten

1. Voormalig stadhuis / VVV

Grote Markt 17

Zaterdag: 10:00 uur tot 17:00 uur

Zondag: 13:00 uur tot 17:00 uur

Hier op de begane grond het informatiepunt VVV/Mooi Gorinchem voor de Open Monumentendag.

Het gebouw waarin het Gorcums Museum is gevestigd is het voormalig stadhuis. Dit is een neoclassicistisch gebouw uit 1860 naar ontwerp van A.W. van Dam.

Informatie over het Gorcums Museum is verderop in dit boekje te vinden, onder het hoofdstuk 'Museum'.

2. Grote Kerk

Groenmarkt 7

Zaterdag: 11:00 uur tot 16:00 uur

De Amsterdamse architect Warnsinck maakte het ontwerp voor de huidige Neoklassieke kerk, die op 4 mei 1851 in gebruik werd genomen.

Voorheen stond hier de St. Maartenskerk die in 1263 werd ingewijd. Na de Reformatie werd de kerk Grote Kerk genoemd.

In 1813/1814 raakte het gebouw door beschietingen van de Pruisen ernstig beschadigd en in 1844 werd besloten de kerk af te breken.

Bij de afbraak ontdekte men een groot aantal muurschilderingen (fresco's), die rond 1400 waren aangebracht en waarvan er nog één in de huidige kerk is te vinden.

In 2005 kwam ook het grafmonument van de laatste Van Arkel, Wilhelmina van Paffenrode - van Arkel, weer terug in de kerk.

Sinds 2013 is er een permanente expositie van vier prachtig gerestaureerde Statenbijbels, die zeker het 'bekijken' waard zijn. De kerk heeft een Bätz-Witte-orgel uit 1853, waarin nog pijpwerk is verwerkt uit 1666.

13 september is de 'Dwalend door Tijd en Kleur' van plaatselijk kunstenares Carina van Pelt-Sterrenburg, nog te zien. Met een reeks van kleurrijke werken geeft Carina de bezoeker een inkijkje in haar persoonlijke reizen en ervaringen tot nu toe.

"Overall waar ik kwam maakte ik spontane foto's". Zo ontstond een rijke verzameling van beelden, die het vertrekpunt vormen voor haar werk, waardoor zij de bezoeker mee kan nemen op een visuele ontdekkingsreis, vastgelegd in haar schilderijen. Om de kortstondige, vluchtige flitsen om te zetten in kunst, vertaalde zij deze naar kleurrijke lijnenspellen en spannende composities. Opvallend is de manier waarop zij hierbij de plasticiteit van de verf voor zich weet te laten werken. Het resultaat is een reeks van werken met een rijke textuur, levendige kleuren en een meerlaagse opbouw.

3. Grote Toren

Krijtstraat 1

Zaterdag: 10:00 uur tot 17:00 uur

De 67 m hoge gotische Grote Toren is het historische baken van Gorinchem. In de voet van de toren is het herdenkings- en bezinningscentrum 'In de Toren' gevestigd.

Deze ontmoetingsruimte is ontstaan uit de behoefte om zinloos geweld in de samenleving te bestrijden.

Hier is ook het permanente kunstwerk de Lichttrechter, van beeldend kunstenaar Corrie van de Vendel te bewonderen. Een kunsttoepassing die op een natuurlijke manier gebruik maakt van het licht en respect toont voor het monumentale karakter van het gebouw.

Daarnaast is er een expositie van Johannes van Vught, 'Rijsik's Goud'. Zijn schilderijen ogen als fragmenten uit een film, als scènes uit een leven. Elk werk draagt de sporen van een verleden dat zowel persoonlijk als universeel aanvoelt.

4. Brandweerkazerne

Struisvogelstraat 2

Zaterdag: 10:00 uur tot 16:00 uur

Hierin is ook het brandweermuseum gevestigd met een unieke stoomspuit uit 1910. Zie voor verdere informatie onder het hoofdstuk musea, verderop in dit boekje.

Deze brandweerkazerne uit 1928 was de eerste in Gorinchem. Het gebouw is architectuurhistorisch van hoge waarde als vrij gaaf voorbeeld van de expressionistische bouwstijl, als uiting van tijdsgebonden architectuur.

5. Caponnière

Kanselpoortweg 1.

Zaterdag 12:00 uur tot 19:00 uur

Zondag 12:00 uur tot 19:00 uur

Deze Caponnière is een van de meest bijzondere verdedigingswerken van Nederland. De bouw van deze bomvrije wapenopstellingsplaats hing samen met de aanleg van het Merwedekanaal dat in 1893 gereed kwam.

Toen is een bastion weggegraven en de vestingwal iets naar buiten verlegd, zodat het kanaal als vestinggracht kon dienen. De Caponnière moest het nieuwe stuk vestingwal en de bruggen over de schutsluis verdedigen. U kunt hier nu een hapje en een drankje nuttigen.

6. ULO-school

Zusterstraat 31

Zaterdag: 10:00 uur tot 16:00 uur

Rijksmonument, bouwjaar 1938. De architect was Gerardus Johannes Geijtenbeek. Het ontwerp is in de Traditionele stijl (Delftse School).

De school is van algemeen belang vanwege de cultuur- en architectuurhistorische waarden:

- als voorbeeld van een school uit de interbellumperiode.
- vanwege de voor het eind van die periode karakteristieke, traditionele bouwstijl en als voorbeeld uit het oeuvre van G.J. Geijtenbeek.
- vanwege de stedenbouwkundige waarde: de ligging op een hoek die in het ontwerp door een opvallende hoekoplossing gemarkeerd wordt.

U kunt hier binnen kijken en een gids vertelt u de geschiedenis van de school.

7. Vrijmetselaarsloge

Molenstraat 75

Zaterdag 10:00 uur tot 16:00 uur

De Gorinchemse loge 'Orde en Vlijt' is opgericht op 21 oktober 1815 en behoort daarmee tot de oudste verenigingen in Gorinchem.

In 1885 heeft het gebouw een bijzondere gevel gekregen in een aan het Classicisme verwante stijl, met hoekrisalieten gemarkeerd door blokpilasters en afgesloten door frontons.

In de beide tympanen symbolen van de vrijmetselarij. De gevel wordt geleed door een gepleisterde cordonlijst en afgesloten door een kroonlijst met gepleisterd fries.

Diverse ruimtes zijn opengesteld, waaronder Voorhof (Comparitieruimte), Werkplaats en bibliotheek. Regelmatig vindt er een rondleiding plaats met uitleg over de functie van de diverse ruimtes. Er zullen meerdere Leden van de Loge "Orde en Vlijt" aanwezig zijn die een toelichting kunnen geven over de geschiedenis van het gebouw, de geschiedenis van de Vrijmetselarij en het zijn van Vrijmetselaar in onze huidige samenleving.

8. Tolkazerne

Molenstraat 109

Zaterdag 10:00 uur tot 16:00 uur

De Tolkazerne in Bastion 6 is als Tolhuys gebouwd in 1598. Dit was ter vervanging van een vorig 'Tolhuys', dat in 1584 was afgebrand. Het gebouw werd gebruikt voor het heffen van tol van de langs Gorinchem varende schepen. Later werd het 'Tolhuys' als kazerne gebruikt, dus vandaar de naam.

In de 20^e eeuw werd de Tolkazerne eigendom van de Stichting Hendrick de Keijser en werd gerestaureerd.

Het gebouw herbergt nu een combinatie van woonruimte, kantoor en bed & breakfast 'Monument en bed'.

U krijgt hier een korte rondleiding met gids, die u wat over de geschiedenis van het gebouw zal vertellen.

9. Wereldwinkel

Langendijk 85

Zaterdag 10:00 uur tot 17:00 uur

In de kelder van de Wereldwinkel zijn er oude gewelven te zien van vroegere bouwlagen. Waarschijnlijk 17^e eeuw of ouder.

Ook komt u hier meer te weten over de geschiedenis van het gebouw.

10. Molen De Hoop

Bagijnenwal 46

Zaterdag 10:00 uur tot 17:00 uur

Zondag 11:00 uur tot 17:00 uur

Molen De Hoop is een in 1764 gebouwde korenmolen, gebouwd als stellingmolen. Ter vervanging van de hier in 1634 gebouwde houten standerdmolen. In de molen zijn op de begane grond afbeeldingen in de thema's 80-jarige Oorlog en het Rampjaar 1672 te zien,

verder een draaiende presentatie over molens en vestingwerken en hier staat een Gorkumse brandweperladder uit 1896.

Op de tweede verdieping is een foto-expositie van oude foto's van molen 'De Eendracht' te zien. En in het kader van 80 jaar vrijheid, foto's van Gorinchem tijdens de Duitse bezetting. Op de overige verdiepingen is molentechniek te zien en een uitstalling van oude ambachtelijke voorwerpen.

11. Kruitmagazijnen Dalembolwerk

Dalemwal 19 a/b

Zaterdag: 13:00 uur tot 17:00 uur

Deze kruitmagazijnen zijn eind 18e eeuw gebouwd, maar kregen in 1882 hun huidige vorm. De 'bomvrije' buskruitmagazijnen waren bestand tegen beschietingen met mortierbommen: grote ijzeren ballen gevuld met buskruit.

In de kruitmagazijnen is Stichting Symposion gevestigd. Dit is een kleine stichting met een rijk verleden dat hedendaagse kunst presenteert.

Deze zomer viert Symposion haar jubileum in samenwerking met het Gorcums Museum, Stichting Strand Links en Manivesta.

In het kader van dit jubileum realiseerde Symposion een omvangrijke audiotour en een presentatie van 2 hedendaagse jonge kunstenaars:

Helin Tazelaar en Nathalie Geurts. Deze expositie heeft tijdens de open monumenten dag haar afsluitende weekend, dus de werken zullen tot 14 september te zien zijn.

12. De Aanlegsteiger / Minimuseum de (radio) Luisterpost Gorinchem

Vissersdijk 30

Zaterdag: 11:00 uur tot 16:00 uur

De Aanlegsteiger was en is het eerste echte buurthuis in Gorinchem. Tegenwoordig is er al aandacht voor 'post 65' erfgoed. Echter dit buurthuis is in 1963 gebouwd en dus ouder erfgoed uit de zogenaamde wederopbouwperiode.

Dit minimuseum bevindt zich op de 1^e verdieping van buurthuis de Aanlegsteiger. Dit betreft Gorinchems Koude Oorlog-geschiedenis. Verdere info onder het hoofdstuk 'Musea'.

13. De Poterne

Dalemwal bij 'Rond de Watertoren'

Zaterdag 10:00 uur tot 16:00 uur

Op 5 oktober 1811 brachten Napoleon en zijn vrouw Marie Louise een bezoek aan Gorinchem.

Tijdens zijn inspectie te paard over de Gorcumse vestingwallen gaf hij bevelen voor het uitvoeren van diverse verbeteringen, waaronder de bouw van deze Poterne.

Een gids vertelt u de functie en de geschiedenis van de Poterne.

14. VIS-kazemat

Zaterdag 10:00 uur tot 16:00 uur

In de punt van Bastion 11, achter de Luisterpost, Vijfde Uitgang 1

Vijfde Uitgang / Dalemwal wandelpad

De kazemat is onderdeel van het Rijksmonument ensemble vestingwal van Gorinchem, tevens UNESCO werelderfgoed. Het betreft een Nederlandse overdekte wapenopstelling van gewapend beton uit 1930.

Het is het 1^e exemplaar (prototype) in een serie van 45 stuks van dit type, die in de Nieuwe Hollandse Waterlinie en bij de Moerdijkbruggen zijn gebouwd.

De kazemat is ook binnen te bezichtigen en voorzien van een passende inrichting, zoals in de mobilisatieperiode 1939/1940 toegepast in betonwerken.

Een oude radio speelt liedjes uit de mobilisatieperiode.

15. Molen Nooit Volmaakt

Bagijnenwal 46

Zaterdag 11:00 uur tot 17:00 uur

Nooit Volmaakt is een ronde stenen stellingmolen op Bastion I van de vesting.

Deze korenmolen werd in 1718 gebouwd op de plaats waar het jaar ervoor een molen door storm was verwoest. Het was de eerste stenen korenmolen van Gorinchem maar had geen naam.

De molen was een grondzeiler, maar in 1763 is de molen verhoogd en van een stelling voorzien. In 1883 brandde de molen geheel uit, maar de stenen romp bleef overeind.

De molen werd herbouwd met onderdelen van de gesloopte oliemolen Nooit Volmaakt, die bij de rivier op bastion VII had gestaan. Niet alleen de onderdelen, maar ook de naam ging over.

De molen is in 1965, in 1996/1997 en in 2022 gerestaureerd. Sindsdien is de molen weer in bedrijf voor het malen van granen. In de molenwinkel kun je terecht voor de allerlekkerste en vertrouwde graan- en meelproducten, molenbrood en (verse) streekproducten.

16. Hamelhuis / Hendrick Hamel museum

Kortendijk 67

Zaterdag: 13:00 uur tot 17:00 uur

Zondag: 13:00 uur tot 17:00 uur

Zie info verderop, onder het hoofdstuk 'Museum'.

Rondleidingen

In het Open Monumentendagweekende zijn er naast reguliere, tegen betaling te boeken rondleidingen, ook speciale gratis rondleidingen, als volgt:

Stadswandeling

Starttijden:

zaterdag 12:00, 13:00 en 14:00 uur.

zondag 14:00 uur

Vanaf de VVV / Mooi Gorinchem, aan de Grote Markt 17.

Reserveren verplicht via Reserveren op de site van Mooi Gorinchem.

Let op!

Naast de gratis rondleidingen zijn er dit weekend ook betaalde rondleidingen.

Een stadswandeling met een gids is absoluut een aanrader! De enthousiaste gids leidt je langs de historische highlights en vertelt de echte Gorcumse verhalen. Van de Martelaren van Gorcum en avonturier Hendrick Hamel tot Napoleon en de vlucht van Hugo de Groot in een boekenkist.

Vestingrondleiding

Starttijd: zondag 14:00 uur vanaf de fontein voor het Gorcums Museum / VVV. De vestingrondleiding gaat over de militaire geschiedenis van de vesting en het garnizoen. De rondleiding gaat langs de gebouwen uit het vestingverleden en over het meest interessante deel van de vestingwal. De gids vertelt ook wat over vestingbouw, tactiek en bewapening.

Torenklimmen

Starttijden:
zaterdag 13:00 en 15:00 uur
zondag geen torenklimmen.
Vanaf de VVV / Mooi Gorinchem, aan de Grote Markt 17.
NB: Je kunt klimmen vanaf 8 jaar.
Reserveren verplicht via Reserveren op de internetsite Mooi Gorinchem

Beklim samen met een toren gids de Grote Toren van Gorinchem. Na het beklimmen van 256 natuurstenen treden wacht je een prachtig uitzicht over Gorinchem en omstreken.

Op heldere dagen kun je zelfs de Dom in Utrecht zien!

Musea

De musea zijn zaterdag 13 en zondag 14 september gratis te bezoeken.

VVV / Gorcums Museum

Grote Markt 17

Zaterdag: 10:00 uur tot 17:00 uur

Zondag: 13:00 uur tot 17:00 uur

In het Gorcums museum is de nieuwe historische expositie over Gorinchem te zien en wisseltentoonstellingen. Tijdens het Open Monumentendagweekend is de tentoonstelling 'Symposion, een halve eeuw inspiratie' te zien. Het Gorcums Museum toont meerdere werken van de zestien kunstenaars van het Symposion '74. Om te laten zien dat deze werken nog steeds inspirerend zijn, nodigde het Gorcums Museum zestien veelal jonge makers uit die met hun hedendaagse werk reageren op het oeuvre van 'De 16 van '74'.

Daarnaast geeft de tentoonstelling een historisch overzicht van het verloop en het ontstaan van het Symposium. Tevens is hier op de begane grond het informatiepunt VVV/Mooi Gorinchem voor de Open Monumentendag.

Het gebouw waarin het Gorcums Museum is gevestigd is het voormalig stadhuis. Dit is een neoclassicistisch gebouw uit 1860 naar ontwerp van A.W. van Dam.

Het was de vervanger van een laat middeleeuws stadhuis op deze plek, wat na vele uitbreidingen toch te klein en ook bouwvallig was geworden.

Hendrick Hamel Museum

Kortendijk 67

Zaterdag: 13:00 uur tot 17:00 uur

Zondag: 13:00 uur tot 17:00 uur

Het Hamelhuis is een replica van het 17e eeuwse geboortehuis van Hendrick Hamel.

Deze Gorcumer stapte in 1653 in Batavia aan boord van het VOC-schip De Sperwer. Het schip strandde voor de kust van Korea.

Hamel was één van de 36 mannen die de schipbreuk overleefden. Hij is bekend geworden als de ontdekker van Korea.

In het museum zijn naast de prachtige vaste expositie ook tijdelijke wissel-exposities te zien.

Minimuseum de (radio) Luisterpost Gorinchem

Visserdijk 30

Zaterdag: 11:00 uur tot 16:00 uur

Dit minimuseum bevindt zich op de 1^e verdieping van buurthuis de Aanlegsteiger.

Dit betreft Gorinchems Koude Oorlogsgeschiedenis. Vanuit Gorinchem werd toen o.a. het radioverkeer van het Russische leger in Oost-Duitsland afgeluisterd. Men rapporteerde aan de Militaire Inlichtingen Dienst (MID).

Te zien is een tijdlijn over de geschiedenis van het radio-afluisteren en de apparatuur, zoals gebruikt tussen 1955 en 1967 in de luisterposten op fort Vuren en in Gorinchem.

Deze apparatuur staat werkend opgesteld. U krijgt uitleg van een gids en u mag eventueel zelf aan de knoppen draaien.

Brandweermuseum Stoomspuit Gorkum

Struisvogelstraat 2

Zaterdag: 10:00 uur tot 16:00 uur

In de voormalige brandweerkazerne is ook een kleine expositie te zien over de geschiedenis van de brandweer in Gorinchem.

Gorinchem heeft één van de vier nog werkende stoomspuiten van Nederland. In 1910 heeft de firma A. Bickers en Zoon te Rotterdam de stoombrandspuit aan de Gorkumse brandweer geleverd en deze is tot 1940 in dienst gebleven.

Dankzij bevlogen vrijwilligers functioneert de brandspuit ook nu nog zeer goed en is in staat meerdere verdiepingen hoog te spuiten.

Informatiepunt

VVV Gorinchem

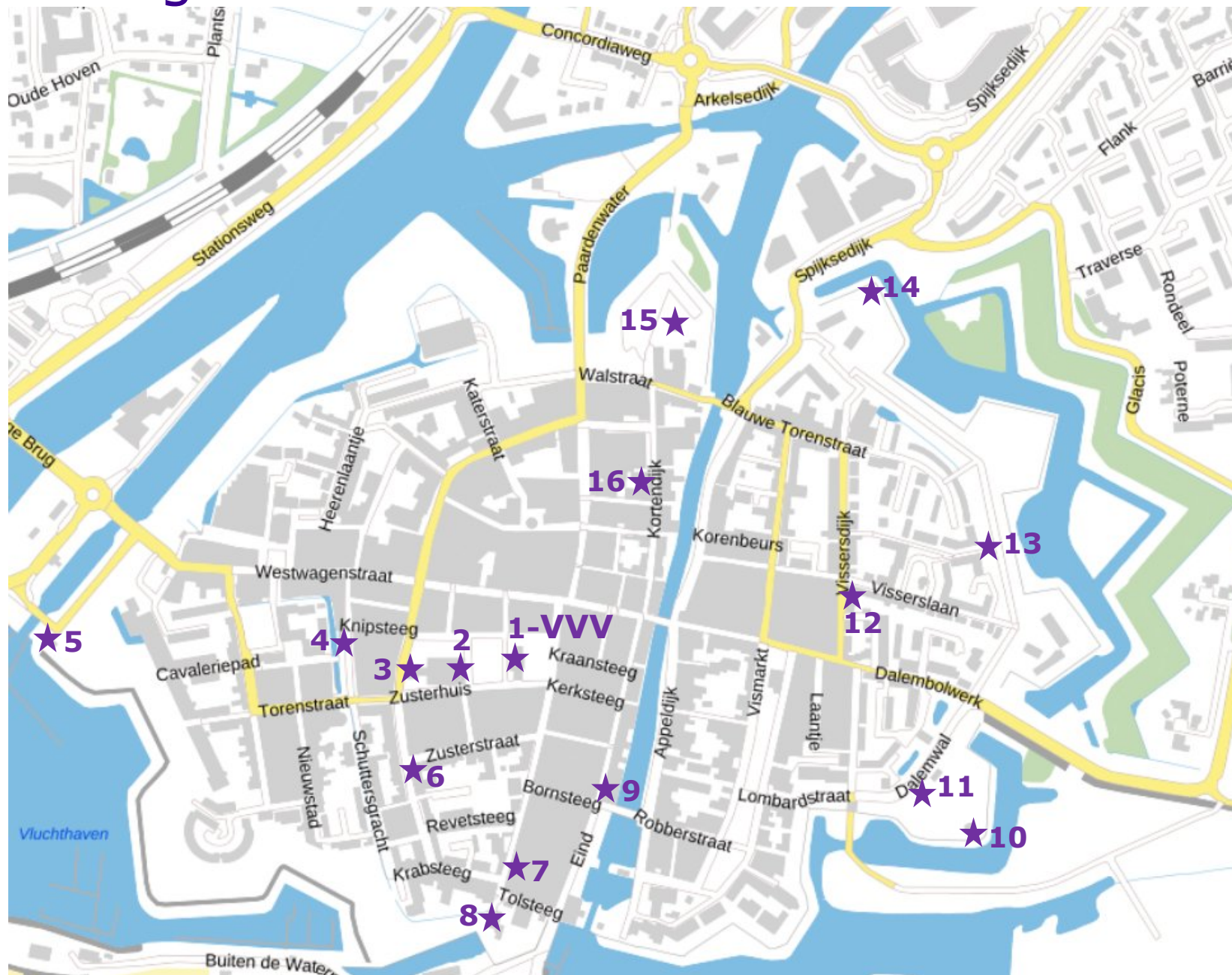
Grotemarkt 17

4201 EB Gorinchem

vvv@mooigorinchem.nl

0183-631 525

Plattegrond

Legenda

1. VVV + Gorcums Museum
2. Grote Kerk
3. Grote Toren
4. Branweerkazerne / Branweermuseum
5. Caponnière
6. ULO-school
7. Vrijmetselaarsloge
8. Tolkazerne
9. Gewelven Wereldwinkel
10. Molen de Hoop
11. Kruitmagazijnen Dalembolwerk
12. Minimuseum de Luisterpost
13. Poterne
14. VIS-kazemat
15. Molen Nooit Volmaakt
16. Hendrick Hamel museum